

МИНИСТАРСТВО ЗА ОБРАЗОВАЊЕ И НАУКУ

БИРО ЗА РАЗВОЈ ОБРАЗОВАЊА

Наставни програм

Историја и друштво

за VI разред

Скопје, 2025. година

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О НАСТАВНОМ ПРОГРАМУ

Наставни предмет	<i>Историја и друштво</i>
Врста/категорија наставног предмета	Обавезни
Разред	VI (шести)
Теме/области наставног програма	Модул ИСТОРИЈА - Старе (древне) цивилизације - Антички период у историји Европе и Балкана Модул ГЕОГРАФИЈА - Оријентација у географском простору - Географија медитеранских земаља Модул ГРАЂАНСКО ОБРАЗОВАЊЕ - Демократија и закони
Број часова	3 часа недељно/108 часова годишње
Опрема и средства	- Дигитални паметни (смарт) уређаји; - Уџбеник; - Енциклопедије, речници, историјски атлас, географски атлас; - Историјске карте древних цивилизација света; - Историјске карте за антички период; - Хамер, магнетна табла - флипчарт, маркери, папир за цртање, бојице, лењир, шестар, маказе, лепак, селотејп, компјутер, ЛЦД пројектор; - Илустровани материјал о: древним цивилизацијама, светској културној баштини, Средоземном мору, временским зонама; - Глобус, физичко-географска карта света, географске карте различитих размера (планске, топографске, политичке, економске и др.) компас; - Наставни листови (према уџбенику/приручнику), неме карте; - Календар мерења времена и илустрације из историјских календара; - Илустративни приказ историјских периода; - Презентације археолошких локалитета у свету и нашој земљи;

	• Временски оквир за прошле догађаје; • Часописи, новине, интернет портали, друштвене мреже; • Аудиовизуелни снимљени садржаји, апликације прилагођени узрасту; • Други извори учења: споменици културе, музеји, библиотеке, националне институције.
Норматив наставног кадра	Предмет Историја и друштво у шестом разреду може да предаје: За модул Историја • дипломирани професор историје, ниво квалификација VI А према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен; • дипломирани историчар, ниво квалификација VI А према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен; • дипломирани историчар-архивист, са стеченом педагошко-психолошком и методичком спремом на акредитованим високошколским установама, ниво квалификација VI А према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен; • дипломирани професор историје/дипломирани археолог, са стеченом педагошко-психолошком и методичком спремом на акредитованим високошколским установама, ниво квалификација VI А према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен; За модул Географија • студије географије, наставни смер, ниво квалификација VI А према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен. За модул Грађанско образовање • дипломирани професор историје, ниво квалификација VI А према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен; • дипломирани историчар, ниво квалификација VI А према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен; • дипломирани историчар-архивист, са стеченом педагошко-психолошком и методичком спремом на акредитованим високошколским установама, ниво квалификација VI А према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен; • дипломирани професор историје/дипломирани археолог, са стеченом педагошко-психолошком

	и методичком спремом на акредитованим високошколским установама, ниво квалификација VI А према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен; • дипломирани професор социологије, ниво квалификација VI А према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен; • дипломиран социолог, ниво квалификација VI А према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен; • дипломирани професор филозофије, ниво квалификација VI А према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен; • дипломирани филозоф, ниво квалификација VI А према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен; • дипломирани професор филозофије и грађанског образовања, ниво квалификације VI А према македонском оквиру квалификација и најмање 240 кредита стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен.
--	--

ПОВЕЗАНОСТ СА НАЦИОНАЛНИМ СТАНДАРДИМА

Резултати учења наведени у наставном програму воде ка стицању следећих компетенција обухваћених облашћу **Друштво и демократска култура** Националних стандарда:

Ученик/ученица зна и/или уме:	
VI-A.1	Да објасни како друштвени фактори утичу на човека и околину и да их уваже при формирању мишљења и доношењу одлука;
VI-A.2	Да анализира сопствено понашање с циљем да се побољша, постављајући реалне и остварљиве циљеве за активно деловање у заједници;
VI-A.3	Да формулише и аргументује своје погледе, да саслуша, и анализира туђе погледе и да се с поштовањем понаша према њима, чак и када се не слаже;
VI-A.4	Са се критички осврне на различите личне и друштвене вредности и понашања у различитим контекстима (посебно у етички осетљивим ситуацијама), да поштује друштвено прихваћене норме и вредности, али и да их оспорава када сматра да је то потребно;
VI-A. 5	Да разуме разлике између људи по било којој основи (родној и етничкој припадности, узрасту, способности, социјалном статусу итд.);
VI-A. 6	Да препознаје присуство стереотипа и предрасуда код себе и код других и да се супроставља дискриминацији;
VI-A.7	Да препозна испољавање вербалног и физичког насиља у сопственом окружењу, да сагледа последице насиља и да му се

	супротстави;
VI-A.8	Да сагледа шта спаја, а шта раздваја људе у заједници, да пронађу начине да допринесу напретку заједнице, водећи рачуна о потребама и интересима свих;
VI-A.9	Да препозна угрожене групе у друштву, да учествује у хуманитарним и волонтерским акцијама и да их подржи;
VI-A.12	Зна критички да анализира и дискутује о вредностима грађанског друштва, различитим улогама и понашањима грађана и својој улози у њему;
VI-A.13	Да анализира појам људских права и права детета, идентификује случајеве кршења права и предузима радње за њихово неселективно поштовање;
VI-A.14	Да анализира и расправља о одговорностима извршне, законодавне и судске власти у правној држави и улози државе у заштити људских права;
VI-A.15	Да идентификује ситуације у којима грађани могу утицати на живот у заједници и ангажовати се на побољшању ситуације;
VI-A.16	Да препозна ситуације злоупотребе овлашћења, да објасни штетан утицај корупције на појединца, групу и друштво и да се супротстави таквим појавама у окружењу;
VI-A.19	Да објасни значај демократских процеса у друштву и примени принципе демократске партиципације унутар школе;
VI-A.21	Да разликује значење појмова: нација, народ, етничка заједница, грађани и појединци; појава: етничка и национална припадност, патриотизам и национализам, већина и мањина; као и појмови: територија, регион, држава, друштво, власт итд. и да их у складу са тим користи у различитим контекстима на које се односе;
VI-A.22	Да идентификује и поштује све националне симболе државе Републике Северне Македоније и манифестује осећај припадности држави;
VI-A.23	Да идентификује географске карактеристике континента, региона и држава у свету и да их повеже са њиховим друштвеним развојем;
VI-A.24	Да идентификује географске карактеристике наше земље и да их повеже са друштвеним развојем;
VI-A.25	Да објасни карактеристике природних и друштвених средина и њихову повезаност са организацијом живота људи;
VI-A.27	Да исприча и објасни историју (друштвену, културну и политичку) свог народа и историје других народа који живе у нашој земљи и региону, са њиховим посебностима и у контексту заједничке историјске прошлости;
VI-A.29	Да идентификује разлике и сличности између најзаступљенијих религија у свету и атеизма/агностицизма, са посебним нагласком на етичке норме и вредности које представљају.
<i>Ученик/ученица разуме и прихвата да:</i>	
VI-Б. 1	Да не сме да прави дискриминацију на основу разлика међу људима (пол и етничка припадност, године, способности, друштвени статус итд.);
VI-Б. 2	Да сви људи, укључујући и децу, имају право да изразе своје мишљење и ставове и учествују у доношењу одлука у вези са њиховим потребама и интересима;
VI-Б.4	Да је неселективно поштовање људских права и слобода кључно за добробит појединаца и друштва у целини;

VI-Б.5	Да су једнакост, једнакост и друштвена кохезија неопходни за успешно функционисање заједнице;
VI-Б.6	Да је лично ангажовање и сарадња са другима од суштинског значаја за остваривање заједничког јавног интереса;
VI-Б.7	Да су лични ангажман и сарадња са другима од суштинског значаја за остваривање заједничког јавног интереса;
VI-Б. 8	Да је сваки грађанин дужан да поштује законе, правила и прописе који регулишу понашање људи и функционисање институција;
VI-Б.9	Да сваки грађанин треба да преузме одговорност за промене у природи изазване људским активностима;
VI-Б.11	Да свако има право да изабере коју веру сматра својом, односно да изабере да не припада ниједној вери/религији, а да то не сноси последице због учињеног избора;
VI-Б.12	Да је наша земља мултикултурално/мултиетничко друштво у којем живе припадници различитих култура/етничности и сваки њен грађанин је одговоран за допринос интеркултуралној размени и поштовању људских права у интересу заједничког живота у интегрисаном, етнички кохезивном друштву;
VI-Б. 13	Национални идентитет, који произилази из припадности држави Републици Северној Македонији, суштинска је компонента идентитета свих грађана државе.

Наставни програм такође укључује релевантне компетенције из следећих трансверзалних области националних стандарда: **Језичка писменост, математика и природне науке, дигитална писменост, лични и друштвени развој, технологија, технологија и предузетништво и уметничко изражавање и култура**

Ученик/ученица зна и/или уме:	
I-A.2	Да познаје и користи различите облике писменог изражавања: књижевне (песма, приповетка, излагање/говор, књижевни есеј, дневник и сл.) и некњижевне (тематски есеј, извештај, захтев, саопштење, оглас и др.);
I-A.3	Да води критички и конструктиван дијалог, аргументовано износећи своје ставове;
I-A.5	Да припреми и одржи говор различитог садржаја и за различите сврхе, узимајући у обзир публику (старост и етничку/културну разноликост);
I-A.8	Да разуме садржаје аудио порука: да уме да издвоји, анализира, процени/оцени и сумира информације из порука и изрази их (писмено и усмено) својим речима;
I-A.9	Да разуме садржај писаног текста: да уме да издвоји, анализира, процени/оцени и сумира информације из текста и изрази их (писмено и усмено) својим речима;
I-A.10	Да разуме визуелно приказане садржаје (дијаграме, табеле и графиконе, илустрације, анимације и сл.), да уме да издвоји, анализира, процени/вредности и сумира визуелно приказане садржаје и да их објасни (писмено и усмено) ;
I-A.12	Да користи информације из различитих извора и медија и критички им приступи, водећи рачуна о извору, контексту, сврси и поузданости презентованих информација;
III-A.5	Да препоручи/примени скалу у различитим контекстима свакодневног живота;

III-A.16	Да прави и користи цртеже у размери и тумачи карте;
III-A.25	Да одлучи како да провери резултате и размишља да ли је одговор разуман у контексту проблема;
III-A.29	Да разматра и бира идеје, посматра, предвиђа и поставља претпоставке (хипотезе), прикупља и процењује доказе, проверава предвиђања, планира, организује и спроводи истраживање, бележи, обрађује, анализира и презентује резултате, оцењује и дискутује о закључцима;
III-A.67	Да се оријентише у простору уз помоћ скица, мапа, снимака и дигиталних приказа задатих географских подручја;
IV-A.9	Да у комуникацији са другима у мултикултуралном дигиталном простору, поштује различите учеснике и прати правне, културне и етичке норме у понашању у дигиталном простору;
IV-A.10	Да се брине о свом дигиталном идентитету, безбедности и репутацији и поштује политику приватности;
IV-A.12	Да истражује могућности коришћења различитих модела и симулација, комбинујући статичке и динамичке репрезентације, звук, текст и слике за модификовање или креирање једноставних креативних мултимедијалних производа за одређену сврху и за одређену публику;
IV-A.13	Да дефинише критеријуме квалитета за дигиталне производе и решења, укључујући иновативност и корисност;
V-A.3	Да идентификује различите компоненте сопственог идентитета који се гради на основу припадности различитим друштвеним групама (на пример: родни, етнички и национални идентитет) и на различитим улогама које неко има у животу (на пример: студент, син/ћерка);
V-A.4	Да процењује властите способности и постигнућа (укључујући и јаке и слабе стране) и на основу тога да одређује приоритете који ће му/јој омогућавати развој и напредовање;
V-A.5	Да препозна емоције у себи и другима, да сагледа последице сопствених емоционалних реакција у различитим ситуацијама и да користи одговарајуће стратегије за суочавање са емоцијама;
V-A.6	Да поставља себи циљеве учења и властитог развоја и да ради на превазилажењу изазова који се јављају на путу ка њиховом остваривању;
V-A.7	Да користи властита искуства како би себи олакшао учење и прилагодио властито понашање у будућности;
V-A.8	Да организује сопствено време на начин који ће му омогућити да ефикасно и ефективно оствари постављене циљеве и задовољи сопствене потребе;
V-A.9	Да предвиди последице својих поступака и поступака других по себе си и по других;
V-A.10	Да примењује етичке принципе, вреднујући добро и лоше у својим и туђим поступцима и да испољава врлине карактерне особине (као што су: поштење, правичност, поштовање, стрпљење, брига, пристојност, захвалност, одлучност, храброст и самодисциплина);
V-A.11	Да делује самостално, са пуном свешћу од кога, када и како може да затражи помоћ;
V-A.12	Да се успешно носи са друштвеним притисцима;
V-A.13	Да комуницира са другима и да се представи на одговарајући начин у ситуацији;
V-A.14	Активно да слуша и адекватно да реагује, показујући емпатију и разумевање за друге и изражавајући своје бриге и

	потребе на конструктиван начин;
V-A.15	Да сарађује са другима у остваривању заједничких циљева, делећи властита гледишта и потребе са другима и узимајући у обзир гледишта и потребе других;
V-A.16	Да препозна проблеме у односима са другима и конструктивно приступи у решавању конфликта, поштујући права, потребе и интересе свих укључених страна;
V-A.17	Да тражи повратну информацију и подршку за себе, али и да даје конструктивну повратну информацију и подршку у корист других;
V-A.18	Да истражује, поставља релевантна питања, како би открио проблеме, анализирао и проценио информације и предлоге и проверио претпоставке;
V-A.19	Да даје предлоге, да разгледава различите могућности и да предвиђа последице с циљем да изводи закључке и да доноси рационалне одлуке;
V-A.21	Да анализира, процењује и побољшава властито учење;
VII-A.9	Да активно учествује у тимском раду према усвојеним правилима и са доследним поштовањем улоге и доприноса свих чланова тима;
VIII-A.3	Да изрази сопствене идеје, доживљаје и емоције, користећи уметничке или друге облике креативног изражавања (индивидуалног или колективног);
VIII-A.5	Да манифестује знање о сопственој култури и различитим начинима њеног изражавања кроз књижевност и визуелне уметности, музику и игру, грађевине и друге културне производе;
VIII-A.6	Да идентификује разлике и сличности између сопствене културе и других култура у свом ужем и ширем окружењу и да анализира њихову повезаност и међузависност;
VIII-A.7	Да препозна и објасни како се културне карактеристике мењају током времена и у различитим контекстима;
VIII-A.10	Да идентификује и преиспита стереотипе и предрасуде према припадницима других културних група које се манифестују у његовом окружењу;
VIII-A.12	Да тумачи свет не само из угла припадника своје културе, већ и кроз перспективу других култура.
<i>Ученик/ученица разуме и прихвата:</i>	
I-B.1	Да се кроз учење матерњег језика развија сопствени језички и културни идентитет, а кроз језичку комуникацију преноси културно наслеђе и култура живљења;
I-B.3	Да читање текстова различитог садржаја и структуре развија писменост, формира шири поглед на себе и свет и подстиче писање из нужде и задовољства;
I-B.4	Садржај и начин изражавања сопственог мишљења могу допринети одржавању и унапређењу комуникације, али и изазвати неразумевање и конфликте;
III-B.5	Да су радозналост и иновативност кључни за развој научноистраживачке мисли;
III-B.9	Да треба да разуме предности, ограничења и ризике научних теорија и њихову примену и покаже развијен став према доношењу исправних одлука и изградњи вредности, укључујући и морални аспект у решавању проблема;

IV-Б.3	Да ће се потенцијали ИКТ повећавати и да их треба пратити и користити, али и да треба да постоји критичан однос према поузданости, поверљивости и утицају података и информација који су доступни путем дигиталних уређаја;
IV-Б.4	Да је у дигиталном простору важно обезбедити заштиту идентитета, приватности и емоционалне сигурности, не користити говор мржње и сајбер насиље и поштовати правила и норме комуникације у дигиталним заједницама;
IV-Б.5	Да информације доступне у дигиталном простору треба да се користе етички, према дефинисаним правилима и за добробит људи;
V-Б.2	Да остварење сопственог идентитета доприноси јачању самопоуздања и развоју личности;
V-Б.3	Властита постигнућа и добробит у највећој мери зависе од труда који сам/сама улаже и резултатима које сам/сама постиже;
V-Б.4	Да сваки поступак који предузме има последице по њега/њу и/или његову околину;
V-Б.7	Иницијативност, упорност, истрајност и одговорност важни су за извршавање задатака, постизање циљева и савлађивање изазова у свакодневним ситуацијама;
V-Б.8	Интеракција с другима је двосмерна - као што има право да тражи од других да му омогуће задовољење личних интереса и потреба, тако има и одговорност дати простор другима да задовоље њихове интересе и потребе;
V-Б.9	Тражење повратне информације и прихватање конструктивне критике доводи до сопственог напретка на индивидуалном и друштвеном плану;
VII-Б.4	Радна етика, културна осетљивост, као и однос према другима су важни за креирање и одржавање позитивне радне атмосфере;
VII-Б.5	Да ресурси нису неограничени и да их је неопходно одговорно користити;
VIII-Б.3	Поштовање и промовисање сопствене културе доприноси јачању културног идентитета и дигнитета;
VIII-Б.4	Културни диверзитет утиче на развој идентитета припадника различитих група;
VIII-Б.5	Разлике међу културама треба посматрати као прилике за учење и као изазове за међусобно разумевање и напредак;
VIII-Б.6	Поштовање и промоција других култура доприноси осигуравању поштовања сопствене културе од стране других.

РЕЗУЛТАТИ УЧЕЊА

Модул: **Историја**
Тема: **СТАРЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ**
Укупно часова: **18**

Резултати учења

Ученик/ученица биће способан/способна да:

1. Именује старе цивилизације и објашњава када и где су настале;
2. Описује начин живљења и владања у древним цивилизацијама;
3. Упоредује различита веровања и религије међу народима древних цивилизација;
4. Описује културна, научна и технолошка достигнућа древних цивилизација.

Ученик/ученица ће:

5. развијати поштовање према древним цивилизацијама као светској културној баштини.

Садржаји (и појмови)	Стандарди оцењивања
Настајање старих цивилизација (Мезопотамија, Египат, Индија, Кина, Феникија, критско-микенска култура, Маје)	- Одређује место положај древних цивилизација на историјској мапи; - Одређује период настанка и трајање сваке од древних цивилизација на временској линији; - Описује природне услове и објашњава њихову улогу у настанку и развоју древних цивилизација; - Упоредује древне цивилизације на основу хронолошког редоследа њиховог појављивања, њиховог трајања, места и природних услова њиховог појављивања.
Живот људи (пољопривреда, сточарство, рибарство, занатство, грађевинарство, бродоградња, поморство)	- Описује главна занимања становништва и наводи примере занимања карактеристичних за поједине древне цивилизације; - Описује свакодневни живот људи (храна, одећа, прославе) користећи примере из различитих древних цивилизација; - Описује (кроз примере) положај жене у одређеним древним цивилизацијама;
Владање (владавина) (фараон, хијерархија, богати слој-аристократија (свештеници, војсковође), Савет (Савет старца, Савет мудраца) сиромашни слојеви сељаци, робови, закони, Хамурабијев законик, Сумер, Вавилон, Саргон, Хатшепсут, Кеопс)	- Описује начин владавине у градовима-државама Месопотамије; - Објашњава улогу Хамурабијевог кодекса у свакодневном животу људи; - Описује улогу фараона у пирамиди друштвене хијерархије и именује познате фараоне; - Описује владавине владара Маја;

Веровања и религије (религије, веровања, митологија, божанства, политеизам, светилишта, храмови, пирамиде, мумије)	- Описује карактеристике божанстава у древним цивилизацијама; - Објашњава веровања у вези са рођењем, животом и смрћу код народа појединих древних цивилизација; - Наводи примере храмова/светилишта древних цивилизација и описује њихове карактеристике; - Наводи сличности и разлике у религијама старих цивилизација.
Култура (пиктографско писмо, хијероглифско писмо, пергамент, папирус, пантеон, форум, вавилонска кула, зигурат, пирамида, сфинга, камен Розете, веди)	- Препознаје слова древних цивилизација, наводи које врсте је свако слово и објашњава шта представљају знакови у појединачним словима; - Описује материјал за писање који се користио у древним цивилизацијама; - Наводи примере књижевних дела из древних цивилизација и укратко објашњава њихову тематику/садржај; - Наводи примере уметничких дела/архитектонских достигнућа древних цивилизација и укратко их описује.
Почеци науке и развој филозофске мисли (астрономија, инжењерство, математика, медицина, фармакологија, филозофија, Конфуције)	- Наводи примере технолошког напретка у различитим древним цивилизацијама и укратко објашњава њихов значај; - Објашњава (кроз примере) улогу древних цивилизација у развоју медицине, фармакологије и математике; - Објашњава (кроз примере) рачунање времена у древним цивилизацијама и објашњава улогу древних цивилизација у развоју астрономије; - Објашњава улогу Конфуција у развоју филозофске мисли.
Примери активности - Ученици, подељени у групе добијају задатак да истраже када су настали, колико су трајали и где су се налазиле древне цивилизације. Свака група их обележава на малим историјским картама које припрема наставник и на обележена места лепи налепницу са именом цивилизације и периодом када је настала. Затим наставник представља локацију сваке цивилизације посебно, а након сваке презентације групе проверавају тачност онога што су обележиле. На табли учитељ црта временску линију, прича о једној старој цивилизацији, а један представник из група лепи две налепнице на одговарајућа места на временској линији и како би означио када се одређена цивилизација појавила и колико дуго је постојала. Коначно, кроз заједничку дискусију, они упоређују древне цивилизације на основу хронолошког редоследа њиховог појављивања, њиховог трајања и њихове локације. - Наставник представља карту са природно-географским обележјима (реке, планине, пустиње, мора, прашуме) конкретне старе цивилизације (по једна карта за сваку). Након презентације за сваку цивилизацију, ученици (подијељени у групе) цртају и наводе представљене карактеристике на празној мапи цивилизације. Затим, у отвореној дискусији, заједнички наводе природне услове	

који су довели до настанка специфичне цивилизације. Исти поступак се понавља за све древне цивилизације и свака следећа се пореди са претходним. На крају, у разговору са свим ученицима, закључује се о улози природних услова у настанку и развоју древних цивилизација.

- Ученици су подељени у пет група и свака група добија (извлачењем листића) да ради на једној од цивилизација (Месопотамија, Египат, Индија, Кина и Маје) – да истражи шта су била главна занимања у „његовој“ цивилизацији и да их (са сликама и описом) представи у мултимедијалној презентацији. Након што су приказане презентације за све цивилизације, кроз разговор са свим ученицима констатују се сличности и разлике у заступљености занимања у појединим цивилизацијама.
- Ученици се деле у „такмичарске“ групе за квиз. Наставник поставља питања која користе илустрације које приказују различиту храну, одећу и прославе карактеристичне за различите древне цивилизације. Након сваке приказане илустрације, групама се даје време да се договоре којој цивилизацији припада и објасне зашто тако мисле. Свака група даје одговор и на основу тачности одговора (навођење цивилизације+расуђивање) може добити од 0 до 5 поена. Након одговора на свако питање наставник даје тачан одговор и заједно са ученицима се договара која група је освојила колико бодова. Након приказивања најмање 10 различитих илустрација израчунава се укупан број поена које је освојила свака група и проглашава се победник. Заједно, кроз разговор са свима, закључује се о свакодневном животу људи (одећа, храна и прославе) карактеристичним за различите древне цивилизације.
- Ученици су подељени у пет група (по једна за сваку цивилизацију) и свака група извлачи лист текста који описује различите аспекте у вези са положајем жене у одређеној древној цивилизацији. Групе треба да прочитају текст и одговоре на следећа питања о „својој“ цивилизацији: (1) Које је било право жене да поседује имовину? (2) Шта је могла да ради (у којим занимањима)? (3) Које је било њено право да учествује у влади? (4) Која је била њена улога у породици? (5) Колико су били једнаки са мушкарцима? Након што свака група изнесе одговоре на сва питања, у заједничкој дискусији са свима, наводе се сличности и разлике у положају жена из једне цивилизације у другој.
- Ученици гледају презентацију о улози фараона у старом Египту. Затим, подељени у групе добијају лист са нацртаном пирамидом са празним местима за улазак у различите нивое моћи у друштву. Свака група након унутрашње расправе распоређује: фараона, свештенике, робове, сељаке, занатлије, трговце, војнике, племиће, писаре на одговарајућим нивоима власти (моћ. Наставник представља хијерархију, а групе упоређују „своје“ пирамиде са тачном и кроз дискусију са свима објашњава хијерархију. Групе затим имају задатак да истраже фараоне Хатшепсут и Кеопса и извуку неке занимљиве информације из њихових живота/владавина. На крају читају податке о сваком фараону посебно.
- Прво, ученици прате презентацију о управљању у Месопотамији и цивилизацији Маја. Затим, подељени у групе цртају Венов дијаграм који показује сличности и разлике у управљању у две цивилизације. Свака група, у дијаграм Венере нацртан на табли, уноси своје закључке и заједно, кроз отворену дискусију, утврђује карактеристике управљања у обе цивилизације.
- Ученици су подељени у групе и свака група извлачи лист папира на коме је написан један од следећих Хамурабијевих закона:

- Ако неко другоме ишчупа око, биће кажњен вађењем његовог ока. Ако неко некоме сломи кост, биће кажњен ломљењем његових костију.
- Ако неко удари ћерку другог слободног човека и учини да она изгуби своју нерођену бебу, платиће 10 сребрних шекела.
- Ако син удари оца, биће му одсечене руке.
- Ако кућа падне и власник умре, биће убијен онај који је кућу изградио.
- Ако неко украде нешто из храма или палате, биће убијен.

Свака група расправља на који злочин се казна у датом закону односи, зашто казна није правична, како је тај закон допринео успостављању реда у то време. Свака група пише „свој” закон на табли и представља одговоре на питања о којима су расправљали. На крају се води дискусија са свима како би се закључило да је Хамурабијев законик служио за увођење реда и поретка у Вавилон у вези са различитим аспектима свакодневног живота људи (породица, ропство, имовина, трговина итд.), али то, из данашње перспективе, правда се не постиже применом оштрих казни.

- Ученици су подељени у парове и сваки пар ради на две древне цивилизације (нпр. Египат и Индија, Месопотамија и Кина, Маје и Египат, Кина и Индија...) – да припреме презентацију (на рачунару или постер) на коме ће бити приказан по један бог/богиња из сваке од две културе, указујући на следеће елементе: (1) име бога/богиње, (2) цивилизација којој припада, (3) улога коју је играо, (4) физичке карактеристике или симбол повезан са њим (5) неки мит или прича повезан са богом/богињом. Свака група представља „своја” божанства и уписује њихова имена на табли под именом древне цивилизације којој припадају.
- Наставник представља постер који приказује (са текстом и/или сликама) веровања везана за рођење, живот и смрт и храмове/светишта у старом Египту. Након што су објаснили карактеристике приказане на постеру, ученици су подељени у четири групе и свакој групи се даје (цртањем папирића) једна од друге четири древне цивилизације (Месопотамија, Индија, Кина и Маја) да истраже у смислу веровањима/митовима и храмовима/светињама и да јој припреми постер. Сви постери су окачени о зид и свака група представља свој постер. Наставник затим записује на табли следеће опште карактеристике веровања и религија:
 - политеизам,
 - ритуали и жртвовања,
 - веровање у живот после смрти,
 - митови,
 - храмови/светилишта.
 Унутар сваке групе ученици утврђују сличности (заједничке карактеристике) и разлике између „њихове” и других цивилизација по свакој од наведених карактеристика. Након што су их представили другима, у заједничкој дискусији се извлаче општи закључци који укључују поређења свих пет древних цивилизација.
- Пројектна активност: Култура и наука у древним цивилизацијама: Циљ активности је да се, путем интернет истраживања, направе „књиге” за сваку од пет древних цивилизација (Египат, Месопотамија, Индија, Кина, Маје). Активност се реализује током 6

наставних часова, током којих ученици, подељени у пет група, раде на различитим аспектима. При томе се води рачуна да групе формиране на првом часу остану исте, али да на сваком следећем часу да раде на другој старој цивилизацији „књиге“ прелазе из једне групе у другу сваког следећег часа и тако свака група доприноси стварању сваке књиге). Сваки аспект који се бави представљен је на 2-3 странице текста и слика (написаних и уређених на компјутеру и штампаних на штампачу). Након попуњавања „свог“ одељка, свака група именује ученике који су допринели писању тог одељка и наводи изворе које су користили да га напишу. Аспекти рада су распоређени на следећи начин:

1. час: Које писмо се користи, како изгледају знаци и шта представљају?

На којим материјалима је писано и како су изгледали?

2. час: Која су најпознатија књижевна дела и која је њихова тема?

Која су најпознатија уметничка и/или архитектонска остварења?

3. час: Који је напредак технологије и који је њихов значај?

Која су достигнућа науке и какав је њихов значај?

4. час: Како се рачунало време и како је изгледао њихов календар?

На 5. часу групе припремају насловну страну за „књигу“ са називом старе цивилизације и временом/периодом њеног настанка. Страницу украшавају илустрацијама по свом избору. На 6. часу наставник поставља иста питања о свакој древној цивилизацији а ученици одговарају из онога што су научили док су прирамали „књиге“.

- Ученици гледају видео презентацију са сликом филозофа Конфучија и основним биографским подацима. Презентација се завршава следећим чувеним Конфучијевим мислима:

Не чини другима оно што не желиш да они теби чине.

Поштујте себе и други ће вас поштовати.

Све има своју лепоту, али не може свако да је види.

Реци ми и заборавићу. Покажи ми и можда ћу се сетити. Укључите и мене и ја ћу разумети.

Ученици подељени у групе дискутују о мислима како би пронашли објашњење њиховог значења. Свака група свима износи своја тумачења и уз помоћ учитеља смишља шта је Конфучије хтео да каже. На крају се закључује да Конфучијеве мисли наглашавају личну одговорност, људски односи и образовање су основа филозофске мисли не само у Кини већ и у целом свету.

Модул: **Историја**

Тема: **АНТИЧКИ ПЕРИОД У ИСТОРИЈИ ЕВРОПЕ И БАЛКАНА**

Укупно часа: **44**

Резултати учења

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

- Опише начин живота и владавине у Старој Грчкој (у градовима-државама) и у Старом Риму (од почетка, преко Римске републике до Римског царства); - Упореди веровања и религије у старој Грчкој и старом Риму; - Опише достигнућа у култури, уметности, науци и технологији у Старој Грчкој и Старом Риму; - Наводи илирска племена, племена која живе у Старој Македонији и трачка племена и описује карактеристике живота и владавине у илирском, македонском и трачком царству; - Наводи територије које је освојио Александар III Македонски и објашњава културне утицаје унутар његовог царства; - Описује ширење Римског царства на Балкану и објашњава његов утицај на животе људи у римским провинцијама Илирику, Македонији и Тракији; - Објашњава настанак и ширење хришћанства и његов утицај на живот људи.	
Садржаји (и појмови)	Стандарди оцењивања
Градови-држави во Стара Грција (град-држава (полис), Спарта, Атина, Коринт, Теба, Маратон, Грчко-персијски ратови, Пелопонески рат)	- Објашњава значење града-државе (полис) у Старој Грчкој; - Наводи најпознатије градове-државе и лоцира их на историјској мапи и временској линији; - Наводи разлике у систему власти између Атине и Спарте; - Описује свакодневни живот људи (храна, одећа, забава, музика, занимања) у Атине и Спарти; - Наводи разлике између Атине и Спарте у васпитању деце и улози жене; - Наводи када, где и зашто су вођени Персијски ратови; - Наводи када, између кога и зашто је вођен Пелопонески рат.
Религија и митологија у старој Грчкој (Олимп, Зевс, Хера, Посејдон, Ад, Деметра, Атина, Аполон, Артемида, Арес, Афродита, Хефест, Хермес, Дионис, мит о Персеју и Медузи, мит о Тезеју и Минотауру, мит о Прометеју)	- Наводи имена и улоге грчких богова и богиња Олимпа; - Објашњава утицај грчке митологије на живот људи; - Објашњава улогу храмова и свештеника у практиковању религије у старој Грчкој.
Култура, уметност, наука и филозофска мисао у старој Грчкој (Партенон, позориште, трагедија, комедија, драма, Хомер, Илијада, Одисеја, Тројански коњ, Ахилова пета, Сократ, Платон, Аристотел, Питагора, Архимед, Хипократ,	- Описује како су позоришта изгледала у Старој Грчкој и објашњава њихов значај за развој културе тог времена; - Наводи најпознатије епове из Старе Грчке и њиховог аутора; - Објашњава значење „тројанског коња“ и „Ахилове пете“ користећи пример из Илијаде; - Наводи доприносе Питагоре, Архимеда и Хипократа развоју математике, науке и медицине.

Олимпијске игре)	• Имењује најпознатије филозофе у Старој Грчкој (Сократ, Платон и Аристотел); • Објашњава када, где и како су настале Олимпијске игре, како су организоване и које спортске дисциплине су биле заступљене.
• Илирске краљевине (Илирска племена, порекло и ширење, Прва илирска држава, Енкелејско краљевство, Тауланци, Ардијејци, Дарданци)	• Наводи најзначајнија илирска племена, њихово порекло и распрострањеност на Балканском полуострву; • Описује начин живота, веровања и културу Илира; • Наводи простор и време настанка илирских краљевстава; • Именује најпознатије илирске владаре (Агрон, Теута, Генције) и описује начин њихове владавине; • Наводи политичке и економске особености различитих илирских краљевстава.
• Античка Македонија (Ајга, Вергина, Пела, Дион, Бриги, Пајонци, Пелагонци, Линкести, Орести, Аргеади, Горња Македонија, Доња Македонија, Пердика I, македонска фаланга, Филип II)	• Наводи племена која су насељавала Стару Македонију и њихове престонице; • Описује начин живота, веровања и културу старих Македонаца; • Одређује простор и време појаве Македонског царства у Старој Македонији; • Именује славне македонске краљеве (ердика I, Филип II и Александар III) и наводи период њихове владавине.
• Држава Александра Македонског (Александар III Македонски, Аристотел, Антигониди, Птоломеиди, Селевкиди, Клеопатра, Александрија, хеленизам)	• Описује живот и владавину Александра III Македонског; • Описује територију коју је освојио Александар III Македонски током своје владавине; • Објашњава културне утицаје територија које је освојио Александар III Македонски; • Наводи краљевства настала након пропасти царства Александра III Македонског.
• Трачка краљевства (Тракија, Филипопољ, Сердика, Одришко краљевство, Одриси, Серди, Беси, Терес И, Сеут	• Наводи најзначајнија трачка племена. • Наводи простор и време настанка Одришког царства и именује његове најважније владаре. • Описује начин живота, веровања и културу Трачана.
• Рим, Римска република и Римско царство (Ромул и Рем, конзули, Сенат, сенатори, гувернери, трибуни, плебејци, патрицији, робови, пунски ратови, Ханибал, Јулије Цезар, Спартак, гладијатор, царство, Октавијан Август, император, провинције)	• Наведува кога е основан Рим и опишува како е основан според легендата; • Наведува кога Рим станал република и објаснува што се променило во начинот на владеење; • Описује живот људи из различитих друштвених група у Римској републици; • Наводи када и зашто су вођени Пунски ратови; • Објашњава улогу и значај Спартака у историји старог Рима;

	• Објашњава улогу и значај Јулија Цезара у историји старог Рима; • Наведува кога е формирана Римската империја и кој е нејзиниот прв император; • Описује ширење Римског царства на Европу, Блиски исток и северну Африку и лоцира освојене територије на историјској мапи; • Објашњава систем власти и управљања у Римском царству; • Описује свакодневни живот људи (храна, одећа, музика, забава, породица) у Римском царству; • Наводи разлоге који су довели до пропасти Римског царства; • Наводи када је дошло до поделе Римског царства на Западно и Источно и када је Западно престало да постоји.
• Религија и митологија у Старом Риму (Јупитер, Јуно, Нептун, Минерва, Венера, Марс, Меркур, Дијана, Вулкан, Аполон, Церера, Бах, Плутон, Монотеизам, Хришћанство, Исус Христ, Назарет)	• Наводи имена и улоге римских богова и богиња према грчким боговима и богињама; • Објашњава утицај богова/богиња, веровања и верских обичаја на животе људи у Старом Риму; • Објашњава настанак хришћанства и описује ширење хришћанства у Римском царству; • Објашњава промене у животу људи које су настале под утицајем хришћанства.
• Култура, уметност и наука у старом Риму (Колосеум, Пантеон, римски форум, латински језик, римско право, путеви, аквадукт, римска купатила, Гален, римски бројеви, катапулт)	• Именује језик који је користила влада у старом Риму и наводи његов утицај у књижевности и науци; • Наводи главна достигнућа у архитектури и уметности, у грађевинарству и војној технологији, у математици и медицини; • Наводи принципе римског права и њихов утицај на законе и свакодневни живот људи у старом Риму.
• Римско присуство на Балкану (романизација, Илирик, Македонија, Тракија, римски путеви, Via Egnatia /Вија Игнатија)	• Наводи када је Илирик постао римска провинција, на којој територији се провинција простирала и по чему је била значајна; • Наводи када је Македонија постала римска провинција, на којој територији се провинција простирала и зашто је била значајна; • Наводи када је Тракија постала римска провинција, на којој територији се провинција простирала и по чему је била значајна; • Објашњава утицај римске културе на начин живота током римске владавине на Балкану.
• Античка археолошка налазишта/локације на Балкану	• Наводи најзначајнија археолошка налазишта градова античког доба на Балкану и одређује њихову локацију на историјској/географској карти; • Објашњава значај античких градова Балкана (према археолошким артефактима и

(Аполонија, Бутринт, Скупи, Стоби, Сеутополис, Хераклеа, Требениште, Наисус, артефакт, археологија, археолози)	локацији) као војно-административних и културних центара; • Објашњава значај античких археолошких налазишта као заједничког културног наслеђа народа Балкана.
Примери активности - Ученици подељени у групе добијају задатак да истраже где су настали градови у старој Грчкој. Проналазе Спарту, Атину, Коринт, Тебу и обележавају их на историјској мапи. На обележеним местима је причвршћена налепница са називом града-државе. Затим свака група презентује „своју” историјску карту, а сви заједно проверавају тачност онога што су урадили. На време плову на табли они означавају настанак сваког од градова-држава. У заједничкој дискусији са наставником ученици изводе значење појма <i>град-држава</i>. - Ученици подељени у групе добијају текст који посебно описује начине владавине у Атини и Спарти. Свака група идентификује разлике у владању, обраћајући посебну пажњу на то где људи имају више права и како су одлуке донете. Након представљања рада група, води се отворена дискусија у којој се закључује која је од две земље имала демократски, а која војни режим и објашњава одакле то долази. - Ученици су подељени у групе и свака група треба да припреми мултимедијалну презентацију (са текстом, сликама и евентуално звуком) посвећену једном од следећих аспеката живота људи у Атини или Спарти: (1) храна, (2) одећа, (3) занимања, (4) музика и (5) забава. Половина група припрема презентације о Атини, а друга половина о Спарти. Након што свака група представи свој рад, кроз заједничку дискусију, откривају се (и исписују на табли) сличности и разлике између Атине и Спарте у погледу свих анализираних аспеката. - Ученици су подељени у групе и свака група треба да припреми мултимедијалну презентацију (са текстом и сликама) у којој упоређују Атину и Спарту, док ће половина група направити поређење у погледу васпитања деце, а друга половина о улози жене. Након што свака група представи свој рад, кроз заједничку дискусију, истичу се (и исписују на табли) разлике између Атине и Спарте у погледу два анализираних аспекта и прави се поређење са савременим животом у погледу оба аспекта. - Ученици припремају постер о Персијским ратовима. У ту сврху су подељени у групе и свака група истражује различите аспекте ратова, а сазнања до којих све групе долазе представљена су на заједничком великом хамеру: 1. група: Црта временску линију на којој се наводе (и илуструју) битке код Маратона и Термопила. 2. група: Ги црта на историска карта каде се одвивале двете битки. 3. група: Наводи разлоге за персијске ратове. 4. група: Објашњава одакле потиче термин <i>маратон/маратонска</i> трка у данашњем употреби. На крају, кроз питања наставника, сумирано је када, како и зашто су се одиграли Персијски ратови. - Ученици припремају плакат о Пелопонеским ратовима. У том циљу, они су подељени у групе и свака група истражује различите аспекте рата, а сазнања до којих све групе долазе представљена су на заједничком великом хамеру:	

1. група Црта временску линију која обележава период рата и илуструје рат кроз слике.
2. група Наводи две стране у рату и илуструје их сликама.
3. група Наводи узроке рата и последице по зарађене стране.
4. група Описује последице рата по становништво (разарање, болести, страдања итд.)

На крају, кроз питања наставника, сумирано је када, између кога и зашто је дошло до Пелопонеског рата.

- Ученици, подељени у групе, добијају радни лист у коме су наведена имена богова/богиња и њихове улоге (нпр. Атина – богиња мудрости), са задатком да их запамте. Наставник организује такмичарски квиз: каже улогу бога, а свака група записује име бога/богиње на посебан папир и даје га учитељу у року од 10 секунди. Свака група која је написала тачан одговор у предвиђеном времену добија бодове. Иста активност се понавља за све богове/богиње. Након завршеног квиза, ученици прво прате презентацију о Олимпу (где се налази и какав је његов однос са боговима/богињама), а затим о храму у Делфима (где се налази, коме је посвећен и чему тамо су се одвијале активности). Кроз отворену дискусију ученици закључују о улози храмова и свештеника у практиковању религије у Старој Грчкој.
- Ученици подељени у групе извлаче по један листић са одређеним митом (мит о Персеју и Медузи, мит о Тезеју и Минотауру или мит о Прометеју). У оквиру групе анализирају мит и одговарају на следећа питања:

(1) Каква је улога богова или других натприродних бића у миту?

(2) Које позитивне квалитете истиче мит?

Свака група представља одговоре за „свој“ мит. На крају, у заједничкој дискусији, извлаче се закључци о улози митова у формирању веровања и вредности људи у Старој Грчкој. [Додатна активност: драматизација митова од ученика.]

- Ученици подељени у групе истражују позоришта у старој Грчкој, припремајући се да одговоре на следећа питања: (1) Како су изгледала позоришта? (2) Чему су служила позоришта? (3) Које су поруке пренете кроз представе? и (4) Ко је глумио и какве су маске носили?. У отвореној дискусији одговара се на постављена питања наставника и на крају се доноси закључак о значају позоришта за развој културе тог времена.
- Наставник наводи Хомерову Илијаду и Одисеју као најпознатије епове из Старе Грчке и сажима садржај оба епа у неколико реченица. При томе издваја причу о Ахилу и Ахиловој пети и причу о улози тројанског коња у рату. Ученици, подељени у парове, истражују значење израза Ахилова пета и Тројански коњ у данашње време. У заједничкој дискусији се закључује да се термин тројански коњ односи на некога или нешто чему дајемо приступ нечему важном за нас јер нам се чини да је безопасан или користан, али се онда испостави да је штетан или злонамеран, а термин Ахилев пета означава најслабију (најрањивију) тачку појединца коју други могу користити да им нашкоде.
- Ученици подељени у шест група истражују о познатим научницима из античке Грчке. Две групе истражују Питагору – једна идентификује његова научна достигнућа, а друга истиче занимљивости везане за његов живот и рад; обе групе своја знања

обједињују у заједничку мултимедијалну презентацију у коју поред текста укључују и слике. Две друге групе истражују и представљају исто о Архимеду. Последње две групе раде исто за Хипократа. Након излагања за сваког научника, наставник, уз помоћ ученика, записује на табли сажетак прилога. На крају, у отвореној дискусији, констатовано је какав је њихов утицај у математици, науци и медицини до данас.

- Наставник представља Сократа, Платона и Аристотела као најпознатије филозофе из Старе Грчке и указује ко је коме био ученик. Затим најављује да ће час бити посвећен „филозофирању” на разне теме, слично ономе што је Сократ радио са својим саговорницима. Наставник поставља питања о више тема и ученици одговарају, а важно је да циљ није да се добије тачан одговор већ да се ученици подстакну на размишљање како би дошли до темељнијег разумевања. Следеће могу послужити као примери тема и питања за дискусију после њих:
 - Срећа (Шта је срећа? Да ли је тражимо или нам она долази сама? Шта нас чини срећним? Како можемо постати срећни?)
 - Морал (Како да одлучимо шта је исправно, а шта погрешно? Да ли су нам потребна правила и закони да бисмо знали шта је исправно/погрешно или то можемо сами да схватимо?)
 - Једнакост (Шта је једнакост? Да ли су сви људи једнаки или постоје људи који су мање једнаки од других? Шта треба учинити да друштво буде једнако за све?)
 - Храброст (Шта је храброст? Како показујемо храброст? Зашто је храброст важна? Можете ли научити да будете храбри или сте рођени храбри?)
- Ученици подељени у групе истражују Олимпијске игре: (1) Када, где и у чију част су организоване Олимпијске игре у Старој Грчкој? (2) Које спортске дисциплине су биле заступљене? (3) Ко би могао да учествује?. У отвореној дискусији одговара се на питања која поставља наставник и за свако питање се прави поређење како је било тада и како је сада. Коначно, закључује се о значају Олимпијских игара у старој Грчкој.
- Ученици подељени у групе добијају задатке да истраже територију на којој су била насељена илирска племена, и да на карти обележе територије на којима су била илирска племена на Балкану. У оквиру истраживања требало би да обележе територије на којима су живели Тауланци, Ардијеји и Дарданци. Заједно проверавају тачност информација. Они обележавају време свог појављивања на временској линији. На крају часа разговарају о периоду и простору где се јављају илирска племена.
- Ученици подељени у три групе добијају задатак да израде постере истраживањем на интернету. Прва група прави плакат о начину живота илирских племена, друга група добија задатак да направи плакат о веровањима илирских племена наводећи познате богове и њихово значење, о другим обредима у оквиру својих веровања, а трећа група о култури и центрима културе код Илира као што су град Аполоније и Дирахион. Заједно са наставником проверавају тачност свих информација. **Затим износе податке које су пронашли на плакату и разговарају о томе како је становништво живело у селима, а како у градовима, колико се веровања Илира разликују од веровања старих Грка, као и који су најважнији материјални остаци културе Илира?**

- На времеплову који прави наставник ученици одређују период настанка и постојања краљевина Таулантеа, Ардијеја и Дарданаца и на карти налепницама обележавају подручје где су ова краљевства настала. Ученици упоређују шта се десило политички и економски у овим краљевствима. Затим ученици разговарају о времену и простору појаве илирских краљевстава, као и о политичким и економским променама у илирским краљевинама у различитим периодима.
- Ученици подељени у три групе добијају задатак да направе презентацију о илирским владарима. Истражују на интернету, енциклопедијама и другим изворима. Затим заједно са наставником проверавају тачност података. Једна група ради о владару Агрона, једна група Теуту и последња група Генција. Истражују и пишу о томе када, где и како су владала ова три владара. Затим разговарају о томе шта се догодило током њихове владавине, са ким су се борили, које су се промене десиле током њихове владавине и када и како су њихова краљевства престала да постоје.
- Ученици подељени у групе истражују ко су била племена која су насељавала Стару Македонију и од којих је касније настала Краљевина Стара Македонија. Ученици заједно са наставником проверавају тачност података. Сви ученици истражују и обележавају на карти налепницама територије племена Паионци, Линкести, Пелагонци и Орешти. Групе праве презентације а затим дискутују када и где су живела племена за која су направили презентацију, наставник објашњава да су на територији Старе Македоније живела и друга племена.
- Ученици подељени у три групе добијају задатак да на интернету истраже начин живота, веровања и културу старих Македонаца. Заједно са наставником проверавају тачност података. Затим прва група прави плакат о начину живота старих Македонаца. Друга група прави плакат о веровањима старих Македонаца, о њиховим боговима ио верском центру Диона. Трећа група прави плакат о култури старих Македонаца, о језику којим су говорили, о престоницама Аига и Пела и о царској гробници у Вергини. Затим ученици износе информације и кроз отворену дискусију се закључује о начину живота, веровањима и култури старих Македонаца.
- Ученици, подељени у групе, на историјској мапи налепницама означавају територије на којима су се појавиле македонске краљевине и на временској линији означавају њихов изглед и период њиховог трајања. На истој историјској мапи и временској линији групе означавају простор, односно владавине Пердике I, Филипа I I и Александра III. У отвореној дискусији се наводи да је Пердика I први краљ који се сматра оснивачем државе Старих Македонаца, а учитељ истиче да је Филип II био најпознатији по спровођењу реформи и оснивању македонске фаланге.
- Ученици подељени у групе припремају презентацију о животу и владавини Александра III Македонског на основу података до којих су дошли истраживањем. Половина група прави времеплов на коме бележе најважније догађаје из његовог живота:
 - (1) Када је рођен и ко су му били родитељи?
 - (2) Када је започео школовање и ко му је био учитељ?
 - (3) Када је постао краљ?

(4) Када је започео своје војне походе и са којом државом је први пут заратио?

(5) Када и где је умро?

Друга половина група, на посебним листовима, са текстом и сликама пише:

(1) Како је изгледао?

(2) Како се звао његов омиљени коњ?

(3) Који му је био најбољи пријатељ?

(4) Које су биле његове најпознатије жене?

(5) Како се опходио према војницима?

Након што свака група представи свој рад, у заједничкој дискусији се истичу моменти који су оставили највећи утисак на ученике.

- Ученици прате презентацију историјске карте која приказује целу територију коју је освојио Александар III Македонски током своје владавине – са означеним регионима и великим градовима. Ученици подељени у групе цртају границе те територије на географској карти (са Европом, Африком и Азијом) и обележавају регионе и веће градове који су се ту налазили. Истовремено, идентификују модерне државе и велике градове који се простиру на тој територији. На крају ученици кажу савремене земље и градове које су идентификовали (за сваки континент посебно), а наставник их записује на табли.
- Наставник упознаје ученике са значењем појма културни утицај и објашњава им како су освајања Александра III омогућила стапање различитих култура. Ученици су подељени у три групе и свака група истражује културне утицаје (на религију, архитектуру и уметност) у једном од следећих региона освојене територије: Персија, Индија или Египат. Затим свака група припрема мултимедијалну презентацију о „свом“ региону са текстуалним објашњењима, мапама, сликама и другим илустрацијама. Након групних презентација, води се дискусија о сличностима и разликама између културних утицаја у различитим регионима. На крају наставник истиче да се период после смрти Александра III Македонског у коме је дошло до снажног мешања локалних култура са културом која је донета његовим освајањима назива хеленизам.
- Учитељ записује на табли династије чије су краљевине настале након пропасти државе Александра III Македонског (Селеукиди, Птоломеји и Антигониди). Ученици су подељени у три групе и свака група има задатак да истражи једно од тих краљевстава и на плакату покаже где се оно ширило и ко је био најважнији владар/владарка.
- Учитељ записује на табли најважнија трачка племена (Одриси, Асти и Беси). Затим ученици, подељени у групе, добијају задатак да истраже Одришко краљевство – на којој територији се простирало, када је настало и колико је трајало и каква је била улога његових најпознатијих владара (Терес, Котис II, Севтос III). Наставник даје истините или нетачне изјаве о ономе што су ученици истраживали (нпр. Први краљ Одриског краљевства био је Котис II - Нетачно, Асти су били посебно трачко племе - Тачно). Ученици треба да дигну палац горе ако мисле да је изјава тачна или палац доле ако мисле да је нетачна. Након сваке изјаве, расправља се о томе зашто је

тачна или нетачна пре него што се пређе на следећу.

- Ученици, подељени у групе, добијају наставни листић са питањима о Трачанима:

(1) Која су била главна занимања Трачана?

(2) Како су била организована племена?

(3) Какав је био положај жена?

(4) У које богове су веровали?

(5) Како су сахрањивали мртве?

(6) Које инструменте су свирали?

Да би одговорили на питања, ученици спроводе истраживање. На крају излажу и упоређују одговоре на свако питање, а наставник по потреби додаје или исправља.

- Ученици прате презентацију о настанку Старог Рима према легенди о Ромулу и Рему. Затим се расправља о томе колико је вероватно да је Рим основан на такав начин и одакле се црпе докази о настанку и постојању Старог Рима, да би се закључило да се као доказ могу сматрати само археолошка налазишта и други писани материјали.
- На табли наставник црта временску линију и одређује период када је Рим постао република. Ученици прате презентацију у којој су наведени главни носиоци власти у Римској републици (конзули, Сенат, Народна скупштина). Ученици подељени у групе истражују и припремају кратке презентације о различитим носиоцима власти – ко је у њима могао да учествује, како су бирани и која овлашћења су имали. Након презентовања њиховог рада, наставник црта дијаграм на табли који представља начин владавине у Римској републици.
- Сваки ученик извлачи папирић који ће бити додељен групи плебејаца и групи патриција. [У зависности од величине разреда, може се формирати неколико група Плебејаца, односно патриција.] Свака група истражује „своју” друштвену групу и припрема постер који описује (текстом и сликама) следеће карактеристике групе: моћ у друштву, занимања и имовину/богатство. Пре постер презентација ученика, наставник представља карактеристике робова као посебне друштвене групе у Римској републици. Након презентација и за плебејце и за патриције, кроз отворену дискусију упоређују се по анализираним карактеристикама.
- Ученици подељени у групе добијају наставни листић у коме су укратко описана три пунска рата. Након анализе датих описа, од ученика се очекује да одговоре на следећа питања дата на наставном листу: (1) Шта је био узрок Пунских ратова? (2) Ко су биле зарађене стране у ратовима? (3) По чему је Ханибал познат? и (4) Како су се завршили Пунски ратови? У којим ратовима један од вођа две зарађене стране? Одговори које дају ученици се читају (питање по питање) и наставник објашњава и/или по потреби исправља.
- Ученици прате презентацију која објашњава о гладијаторима као робовима у Риму, о борбама гладијатора у Колосеуму, о пореклу Спартакa (Трачанина који је продат као роб и обучен да буде гладијатор), о Спартаковој побуну (ко је учествовао, шта је био повод

и против кога је организовано). Након презентације, ученици подељени у групе осмишљавају и цртају стрип (са најмање 10 сцена) који описује живот и борбу Спартака. При томе могу користити материјале из различитих извора. Након што свака група представи свој стрип, води се дискусија у којој се објашњава улога Спартака као вође у борби за слободу потлачених и као симбола отпора против неправде.

- Ученици прате презентацију која врло кратко описује следеће важне догађаје из живота Јулија Цезара и његове доприносе: (1) рођење, породично порекло и атентат, (2) политичке функције (конзул, гувернер, диктатор), (3) учешће у ратовима, (4) однос са Клеопатром, (5) реформисање календара. Ученици, подељени у групе, извлачењем листића бирају који ће догађај/допринос истражити да би га приказали илустрацијама које ће поставити на заједничку временску линију. На крају се говори о значају Јулија Цезара у историји старог Рима.
- Ученици су подељени у пет група и свака група истражује један аспект свакодневног живота људи у Римском царству: храна, одећа, музика, забава, породица. Циљ је да све групе заједно припреме велики постер на коме ће сваки аспект бити приказан кроз слике које групе пронађу на интернету, одштампају, исеку и залепе на великом хамеру под одговарајућим насловима, при чему ће пазити да прикажу на сликама оне богатије и сиромашније, као и мушкарци, жене и деца. Свака група затим користи слике да опише аспект свакодневног живота на којем је радила. На крају, у отвореној дискусији, заједнички се закључује да се свакодневни живот људи у Римском царству умногоме разликовао у зависности од друштвене групе којој су припадали.
- Ученици прате презентацију у којој се наводе разлози распада Римског царства (напади „варварских“ племена, унутрашње борбе за власт, побуне робова и сељака, устанци покорених народа, корупција у власти, економски проблеми). За сваки наведен разлог наставник тражи од ученика да објасне како је то допринело пропадању (нпр. наставник каже да су царство напала „варварска“ племена, а ученици објашњавају како су напади допринели слабљењу царства). Након што наставник каже када је Римско царство подељено и како је подељено, ученици означавају на временској линији када је Рим основан, када је постао Римска република, када је основано Римско царство и када се поделило на Западно и Источно и када је пало Западно римско царство. Такође, на историјској мапи означавају територије које су припадале Источном и Западном Римском Царству.
- Ученици подељени у групе од 3-4 члана праве карте за игру са грчким и римским боговима и богињама – на свакој картици уписују име бога/богиње и цртају његову/њену слику, по узору на илустрације са интернета. , где морају да упамте улоге сваког од богова/богиња. Додатна карта представља Пантеон. Затим се карте деле међу члановима групе насумичним редоследом и извлаче по једну карту једна од друге – сваки пут када упаре грчког и римског бога/богињу, упарене карте стављају на сто. Игра се наставља док се сви не изједначе, а победник је онај који остане са Пантеон картицом. Свака група лепи парове на парче папира и записује улогу богова/богиња за сваки пар. Током презентације прави аналогију са називима планета из Сунчевог система. На крају, наставник поставља питања у отвореној дискусији да би дошао до закључка да су веровања у богове утицала на ритуале и обреде приношењем жртава, градњом светилишта и храмова у част богова, за које се сматрало да удовољавају боговима и придобијају

њихову наклоност.

- Ученици прате презентацију у којој се објашњава настанак хришћанства. Затим, подељени у групе, истражују како би одговорили на следећа питања:

- Када и где је рођен Исус Христос?
- Где је почело ширење хришћанства и како је текло?
- Које су биле главне разлике између хришћанства и других религија које су постојале у то време?

Групе презентују одговоре до којих су дошли, а наставник по потреби објашњава. Затим се води дискусија о томе које су се промене десиле у животу људи под утицајем хришћанства, са фокусом на промене веровања, обичаја и традиције.

- Пројектна активност: Култура и наука у старом Риму: Циљ активности је да се путем интернет истраживања направи мултимедијална презентација. Податке за презентацију прикупљају ученици (подијељени у групе) у што је могуће више узастопних часова. На крају сваког часа наставник пише текст и додаје илустрације на слајдове презентације према упутствима ученика. На часовима се ради:

- час: Латински језик и најзначајнија књижевна дела писана латиницом

Присуство латинског језика у разним научним дисциплинама

- час: Главна достигнућа у архитектури и уметности

Главна достигнућа у грађевинарству и војној технологији

Главна достигнућа, у математици и медицини

- час: Принципи римског права и његов утицај на законе

Утицај римског права и свакодневни живот народа

- час: Припрема се насловни слајд презентације и води се дискусија о доприносу римске културе и науке савременој култури и науци.

- Ученици прате кратку презентацију о илирско-римским, македонско-римским и трачко-римским ратовима у склопу освајања балканских територија од стране Римљана. Затим, подељени у групе, истражују римске провинције Македонију, Илирик и Тракију са становишта када су постале римске провинције, на којој територији су се простирале и за шта су биле важне (свака група за засебну провинцију). На основу стеченог знања, свака група, на временској линији на табли, обележава време настанка покрајине, а на посебним историјским картама свака група уцртава територију покрајине, а на посебном листу показује шта је учинило покрајина значајна. Након представљања рада група, заједнички се утврђује када су покрајине формиране, територија на којој се простиру и упоређује се њихов значај.
- Ученици прате презентацију о утицају римске културе на начин живота током римске владавине на Балкану, у којој се наглашава: (1) изградња путева, мостова и аквадукта који су омогућили комуникацију између различитих региона и културну и економску размену,

(2) изградња храмова, позоришта и других јавних објеката у римском архитектонском стилу који су допринели ширењу римске културе, уметности и религије. Ученици, подељени у групе, истражују о Via Egnatia/Виа Игнација, Аполонија, Бутринт, Скупи, Стоби, Сеутополис, Хераклеа, Требениште и Наисус, лоцирају их на мапи и одређују кроз које артефакте и археолошке остатке (оружје, грнчарија, новчићи, грађевине) се у сваком од налазишта може уочити антички утицај. Након презентације рада група, кроз отворену дискусију објашњава се значај античких градова Балкана као војно-административних и културних центара, те значај античких археолошких локалитета као заједничког културног наслеђа народа наглашен је Балкан.

Модул: Географија

Тема: ОРИЕНТАЦИЈА У ГЕОГРАФСКОМ ПРОСТОРУ

Укупно часова: 14

Резултати учења

Ученик/ученица ће бити способан/-на да:

1. користи глобус, географску карту, линије, меридијане, изохипсе и картографске знакове у конкретним ситуацијама;
2. одреди географску ширину и дужину одређеног места и помоћу скале израчуна удаљеност у природи помоћу карте;
3. објашњава начине оријентације у простору и неке од њих примењује у пракси;
4. објашњава месно/локално време, зонско време, светско време, временске зоне и да одреди зонско време места/градова који припадају различитим временским зонама.

Садржаји (и појмови)

Стандарди оцењивања

• Земља на глобусу и мапи

• Скала

(глобус, географска карта, географски атлас, размера, нумеричка размера, графичка размера, карте великих размера, карте средњег размера, карте мањег размера, топографске карте, тематске карте, картографске пројекције, паралеле, меридијани, географско/картографска мрежа, изохипсе, картографске ознаке)

- Користи глобус и мапу као модел за представљање Земље;
- Објашњава значење размера на карти;
- Израчунава растојање у природи између две тачке мерене на карти користећи размеру (нумеричку и графичку);
- Класификује типове географских карата према величини размера (велике, средње и мале) и према садржају (географске, топографске и тематске);
- Објашњава значење паралела, меридијана, изохипса и картографских ознака и користи их у конкретним ситуацијама.

• Географска ширина и географска дужина (географска ширина, географска дужина)

- Објашњава значење географске ширине и дужине;
- Одређује географску ширину и дужину одређеног места помоћу мапе и глобуса.

• Ориентација у простору (географска оријентација, компас)

- Тачно одређује стране света без употребе инструмента (према небеским телима, верским објектима и другим појавама, биљкама и објектима);
- Користи компас или мобилну апликацију за географску оријентацију у простору.

• Временске зоне (дан, недеља, месец, година, месно/локално време, временска зона, светско време, опсег датума, временске зоне)	• Прави везу између Земљине ротације и дужине дана и између Земљине револуције и дужине године; • Разликује месно/локално време, временску зону и светско време; • Објашњава распоред и број временских зона на Земљи и тумачи мапу временских зона Земље; • Одређује временску зону одређене локације користећи мапу временске зоне.
Примери активности • Ученици у малим групама/паровима, користећи енциклопедије и/или интернет, истражују мапу и глобус. Испитују различите врсте карата (планске, топографске, политичке економске и др.) и класификују их према величини размера и према садржају. Свака група припрема кратку презентацију и презентује је осталим групама. • Ученици у малим групама/паровима, користећи енциклопедије и/или интернет, истражују ознаке на карти и изохипсе. Свака група припрема кратку презентацију и на крају сви заједно воде дискусију о практичној примени картографских знакова и изохипса на карти. • Ученик самостално на карти одређује географску ширину и дужину за одређено место. • Ученици у малим групама/паровима помоћу скале одређују колико је одређено растојање у природи у поређењу са истим растојањем измереним на карти. Свака група излаже о добијеном резултату. • Ученик самостално утврђује растојање између две тачке на карти помоћу графичке размере. • Ученици у малим групама/паровима праве план своје учионице у задатој размери. • Ученици у малим групама/паровима, користећи енциклопедије и/или интернет, истражују оријентацију на копну без карте и оријентацију на копно помоћу карте. Свака група другима представља своје истраживање, а затим практично демонстрирају неке од начина географске оријентације. • Сваки ученик, у учионици или у природи, показује географску оријентацију помоћу компаса. • Ученици у малим групама/паровима уз помоћ географске карте одређују временску зону места/градова који припадају другој временској зони. Свака група припрема кратку презентацију и на крају сви заједно воде дискусију о распореду временских зона.	

Модул: Географија Тема: ГЕОГРАФИЈА МЕДИТЕРАНСКИХ ЗЕМАЉА Укупно часова: 22	
Резултати учења Ученик/ученица биће способан/способна да: 1.описати географски положај и регионални преглед и главне градове медитеранских земаља и приказати их на карти; 2.описује природно-географске карактеристике медитеранског региона: рељеф, климу, хидрографију, биљни и животињски свет; 3.описује друштвено-географске карактеристике медитеранских земаља: број становништва, заступљени језици, религије и друга културна обележја; 4. наводи привредне делатности које су најзаступљеније у региону Медитерана и на географској карти приказује највеће индустријске центре и најзначајнија туристичка места у региону.	
Садржаји (и појмови)	Стандарди оцењивања
● Географски положај и регионални преглед медитеранских земаља (Медитеранске земље, Средоземно море, рубна мора)	• Медитеранске земље описује као земље које извиру или су у непосредној близини Средоземног мора или једног од његових рубних мора и припадају деловима три континента (Европа, Африка и Азија) и приказује их на географској карти; • Објашњава зашто медитеранске земље имају повољан географски положај у свету; • Именује све медитеранске земље и њихове престонице и приказује их на мапи; • Наводи савремене медитеранске државе које се протежу на територији древних цивилизација и приказује их на мапи.

● Природно-географске карактеристике медитеранских земаља (равнице, Панонска, Ломбардија, Влашка, Андалузија, Арагон, планине, Пиринеји, Алпи, Апенини, Динариди, Атлас, Таурус, пустиње, Сахара, Либијска пустиња, Сиријска пустиња, клима, типови климе, слив, реке, Ебро, Рона, По, Дунав, Дњестар, Дњепар, Дон, Нил, Средоземно море, Лигурско море, Тиренско море, Јадранско море, Јонско море, Егејско море, Мраморно море, Црно море, Азовско море, Левантско море, острва, Сицилија, Сардинија, Корзика, Крит, Балеарска острва, полуострва, Пиринејско полуострво, Балканско полуострво, Апенинско полуострво, Мала Азија, Туниско полуострво, полуострво Барка, заливи (Лионски, Ђеновски, Солунски, Анталија, Сидра) протоци, (Гидарусалтарски проток, Стратобралтарски проток, Босфор, Суецки канал), јужно воће, винова лоза, маслине.	• Именује најкарактеристичније рељефне целине Средоземног региона (равнице, планине и пустиње), именује земље у којима се простиру и приказује их на карти; • Наводи кроз које термалне појасеве се простире и који климатски типови су доминантно заступљени у медитеранском региону и описује њихове карактеристике; • Описује слив Средоземног мора, именује највеће реке које се у њега уливају, земље кроз које пролазе и приказује их на мапи; • Описује Средоземно море и наводи његова рубна мора и приказује их на карти. • Наводи највећа острва, полуострва и заливе у Средоземном мору и којим државама припадају; • Описује најважније токове у медитеранском региону, која мора повезују ове токове и приказује их на карти; • Наводи типичне представнике биљног и животињског света Медитерана и описује њихову распрострањеност и значај за ову регију.
● Друштвено-географске карактеристике медитеранских земаља (популација, густина насељености, религије, хришћанство, ислам, јудаизам, градови, луке, Барселона, Марсеј, Рим, Напуљ, Атина, Истанбул, Измир, Бејрут, Тел Авив, Алжир, Тунис, Триполи, Александрија)	• Наводи укупан број људи који живе у медитеранским земљама; • Именује највеће градове и највеће луке земаља у региону Медитерана; • Објашњава разноликост у језицима, религијама, храни, архитектури и музици земаља медитеранског региона, наводећи примере који указују на сличности и разлике;

• Економско-географске карактеристике медитеранских земаља (пословне активности, индустријски центри, туристичка места)	• Наводи које су економске активности најзаступљеније у медитеранском региону (пољопривреда, индустрија, трговина и туризам) и објашњава зашто; • Наводи највеће индустријске центре медитеранског региона и приказује их на мапи; • Описује најзначајнија туристичка места на обали Средоземног мора и приказује их на мапи.
--	---

Примери активности

- Ученици подељени у мале групе/парове уз помоћ интернета и илустрованог материјала истражују које државе спадају у групу медитеранских земаља, на којим се континентима налазе, какав им је географски положај и који су главни градови. Свака група припрема кратку презентацију и презентује је осталим групама. На крају сви заједно воде дискусију и доносе закључак о повољном географском положају ових земаља.
- Ученици подељени у мале групе/парове користећи интернет и илустровани материјал, истражују термалне појасеве у којима се простире медитерански регион, климатске типове, најкарактеристичније рељефне целине овог региона (низије и планине) и које су значајни представници биљног и животињског света овог краја. Свака група припрема кратку презентацију, презентује је осталим групама и на мапи приказује највеће равнице и планине у овом региону.
- Ученици прате визуелну презентацију кроз коју упознају одређене карактеристике Средоземног мора. Затим, подељени у мале групе/парове, користећи интернет и илустроване материјале, истражују о рубним морима Средоземног мора и већим рекама које се уливају у њега и кроз које земље пролазе. Свака група припрема кратку презентацију, презентује је осталим групама и показује на мапу.
- Ученици подељени у мале групе/парове уз помоћ интернета и илустрованог материјала истражују о савременим медитеранским државама које се простиру на територији древних цивилизација. Свака група припрема табеларни преглед у којем се наводи назив одређене древне цивилизације, континент на коме се ширила, назив данашњих савремених држава у којима се ширила.
- Ученици подељени у мале групе/парове користећи интернет и илустровани материјал, истражују већа острва (које им државе припадају), полуострва (које се земље налазе на њима), заливе и мореузе (која их мора повезују) која се налазе у Средоземно море. Свака група припрема табеларни преглед, представља другим групама и показује на географску карту.
- Ученици подељени у мале групе/парове праве постер са текстом и фотографијама типичних представника флоре и фауне медитеранског региона. Дискусија описује њихову дистрибуцију и објашњава њихов значај за регион.
- Ученици подељени у мале групе/парове уз помоћ интернета и илустрованог материјала истражују број становника у земљама медитеранског региона. Свака група припрема табеларни преглед са укупним бројем становника за државу, густином насељености, религијом која је заступљена и највећим градом по броју становника у тој држави. Свака група припрема кратку презентацију и презентује је осталим групама. На крају сви заједно воде дискусију и доносе закључак о укупном броју становника у целом медитеранском региону, које су земље најгушће насељене, које су верске припадности становништва и који су највећи градови у овом региону. Покажите их на мапи.

- Пројектна активност: Разноврсност Медитерана. Ученици су подељени у три групе и свака група ради на две земље (1) Италију и Турску, (2) Грчку и Египат (3) Израел и Мароко. Групе истражују језик, религију, храну, музику и архитектуру „својих“ земаља онлајн и припремају мултимедијалну презентацију (са сликама, мапама, видео/аудио материјалом, текстом) упоређујући их. Свака група целом разреду представља „своје“ земље. На крају, кроз заједничку дискусију, упоређује се свих шест земаља (откривајући сличности и разлике), представљајући их у сажетом облику на табли и изводећи закључак о разноликости медитеранског региона.
- Ученици подељени у мале групе/парове уз помоћ интернета и илустрованог материјала истражују привредне активности које су најразвијеније у земљама медитеранског региона. Свака група припрема кратку презентацију и презентује је осталим групама. На крају сви заједно воде дискусију и дођу до закључка која је привредна делатност најзаступљенија у овим земљама.
- Ученици прате визуелну презентацију кроз коју упознају највеће луке и најатрактивније туристичке дестинације у региону Медитерана. Затим разговарају о њиховом значају у економском развоју земље у којој се налазе.
- Ученици су подељени у четири групе које ће деловати као туристичка агенција и треба да припреме рекламни материјал (у форми брошуре) за посету туристичким местима медитеранског региона. Рекламни материјал треба да препоручи туристичку туру за обилазак свих медитеранских земаља датог континента, наводећи земљу, језик који се говори, валуту која се користи, главни град и најважније културне знаменитости, традиционалну храну и климу. Једна група ради на медитеранским земљама Африке, друга на медитеранским земљама Азије, трећа на медитеранским земљама Европе које имају излаз на Јадранско и Јонско море, а четврта на осталим земљама Европе које имају директан излаз на Средоземно море. Брошуре садрже текст и илустрације. На крају деле брошуре и бирају шта би највише волели да посете да су туристи.
- Ученици подељени у мале групе/парове попуњавају тихе мапе медитеранског региона према упутству наставника (реке, планине, градови).

Модул: Грађанско образовање

Тема: **ДЕМОКРАТИЈА И ЗАКОНИ**

Укупно часова: **10**

Резултати учења Ученик/ученица биће способан/способна да: 1. Објашњава шта значи демократија и демократско управљање; 2. Објашњава улогу законодавне, извршне и судске власти; 3. Наводи елементе владавине права и принципе доброг владања; 4. Препознаје кршење ових принципа. Ученик/ученица: 5. о потреби владавине права и развоја правне државе.	
Садржаји (и појмови)	Стандарди оцењивања
● Демократија и демократско управљање (савремена демократија, атинска демократија, непосредна и представничка демократија, председничка и парламентарна демократија, демократски избори, референдум, право гласа, грађани)	• Објашњава појам демократије; • Прави разлику између директне и представничке демократије и објашњава њихово функционисање; • Прави разлику између председничке и парламентарне демократије и објашњава њихово функционисање; • Описује процес спровођења демократских избора; • Прави разлику између атинске демократије и модерних демократија.
● Подела власти (Устав, закони, власт, законодавна, извршна и судска власт, председник, скупштина, посланици, Влада, министри, судови, судије, корупција)	• Објашњава улогу Устава за функционисање државе; • Објашњава поделу власти на законодавну, извршну и судску; • Именује институције власти и упоређује их на основу њихових овлашћења и функција; • Даје примере функционисања законодавне, извршне и судске власти у интересу грађана; • Наводи примере злоупотребе положаја.
● Владавина права (једнакост пред законом, одговорност пред законом, правичан и непристрасан правни систем, приступ правди и транспарентност)	• Објашњава улогу закона од антике до данас; • Објашњава потребу за државним правима и осигурањем државних права; • Објашњава, кроз примере, кључне елементе државних права (једнакост пред законом, одговорност пред законом, правичан и непристрасан правни систем, приступ правди и транспарентност); • Даје примере ситуација кршења владавине права;
● Принципи доброг владања (одговорност, транспарентност, непристрасност и одговорност)	• Објашњава, кроз примере, принципе доброг управљања (одговорност, транспарентност, непристрасност и одговорност); • Даје примере ситуација у којима институције крше принципе доброг управљања.

Примери активности

- У отвореној дискусији ученици говоре шта подразумевају под појмом демократија и зашто је демократија важна за друштво. Кроз питања наставника треба заједнички закључити да је у демократији власт у рукама грађана. Затим наставник објашњава разлике између непосредне и представничке демократије и ученика, подељених у мале групе, наводи примере када се у њиховим школама, а када код нас примењује непосредна демократија (нпр. при избору председника одељенске заједнице). , односно приликом избора председника државе), а када их представник (на пример, када их председник одељенске заједнице представља пред другим органима у школи, односно када посланици у Скупштини одлучују у име грађана).). Након што су групе изнеле своје примере, отвара се дискусија кроз коју је потребно закључити која је разлика у функционисању директне и представничке демократије.
- Наставник организује дебату на тему „Председничка и парламентарна демократија“: Ученици су подељени у четири групе – две треба да се припреме за аргументацију за предност председничке, а друге две за предност парламентарне демократије. Током припреме треба да сагледају предности и мане обе врсте демократија како би могли да истакну оне које иду у прилог „њиховим“. Затим по један представник из сваке групе учествује у дебати, а остали прате да ли су сви аргументи изречени. На крају се сумирају разлике између два типа демократија и наставник наводи примере земаља у свету које су карактеристичне за оба типа демократије.
- Ученици прате презентацију која описује кораке у процесу спровођења демократских избора за избор председника наше земље. Затим, подељени у групе, описују како тај процес, корак по корак, треба применити приликом избора председника ресорне заједнице. Након што су групе презентовале и усагласиле кораке, разговара се о томе колико се ти кораци доследно примењују у избору председника њихових ресорних заједница, а ако нису, закључује се које су последице недоследне примене.
- Ученици подељени у групе на основу онога што су научили о атинској демократији праве поређења са модерним демократијама. Половина група наводи сличности, а друга половина разлике. Свака група, једна за другом, записује на табли једну сличност/разлику под одговарајућим насловом (Сличности, тј. разлике), док се све што су открили не запише, без понављања. Коначно, ученици који су радили на сличностима сумирају разлике до којих су наишли друге групе, а они који су радили на сличностима, обрнуто.
- Ученици су подељени у групе и свака група добија примерак Устава земље и задатак да припреми постер (са текстом и сликама) у коме ће навести чланове Устава који одређују различите аспекте, при чему свака група ради. са посебног аспекта, на следећи начин:
 1. група: Наводи чланове из Устава који указују на то шта је држава дефинисана и које су њене основне вредности (из Основних одређења)
 2. група: Наводи 5 чланака (по избору) од првих 10 који се односе на грађанске и политичке слободе и права (из Основних слобода и права човека и грађанина)
 3. група: Наводи 5 чланака (по избору) од последњих 10 који се односе на грађанске и политичке слободе и права (из Основних слобода и права човека и грађанина)
 4. група: Наводи по један члан који дефинише улогу Скупштине, Владе и председника (из Организације државне власти)
 5. група: Наводи по један члан који дефинише улогу правосудја и јавног тужилаштва (из Организације државне власти)

ИНКЛУЗИВНОСТ, РОДНА РАВНОПРАВНОСТ/СЕНЗИТИВНОСТ, ИНТЕРКУЛТУРАЛНОСТ И МЕЋУПРЕДМЕТНА ИНТЕГРАЦИЈА

Наставник примењује инклузивност у настави путем укључивања свих ученика у све активности за време часа. Притом, омогућава да свако дете буде когнитивно и емоционално ангажовано путем коришћења одговарајућих методичких приступа (индивидуализација, диференцијација, тимски рад, подршка саученика итд). Приликом рада са ученицима са сметњама у развоју примењује индивидуални образовни план (са прилагођеним исходима учења и стандардима за оцењивање) и увек када је то могуће користи додатну подршку других особа (личне и образовне асистенте, образовне медијаторе, тусторе-волонтере и професионалце из школа са ресурсним центром). Редовно прати све ученике, нарочито оне из ранљивих група, да би могао на време да идентификује тешкоће у учењу, да их подстиче и подржава у постизању резултата учења.

Приликом реализовања активности наставник подједнако третира и дечаке и девојчице, при чему води рачуна да им не додељује родне стереотипне улоге. Приликом формирања радних група настоји да обезбеди баланс у односу на пол. Приликом избора додатних материјала у настави користи илустрације и примере који су родово и етнички/културно сензитивни и подстичу родну равноправност, односно промовишу интеркултурализам.

Увек када је то могуће, наставник користи интеграцију тема/садржаја/појмова приликом планирања и реализације наставе. Интеграција омогућава ученицима да укључују перспективе и осталих наставних предмета у оно што изучавају овим наставним предметом и да повезују знања из различитих области у једну целину.

ОЦЕЊИВАЊЕ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА

Да би ученицима омогућио постизање очекиваних стандарда оцењивања, наставник континуирано прати активности ученика током наставе и учења и прикупља информације о напредовању сваког ученика. За учешће у активностима ученици добијају повратну информацију у којој се указује на степен успешности у реализацији активности/задатка и дају се правци за унапређење (формативна оцена). У ту сврху наставник прати и оцењује:

- усмени одговори на питања наставника или саученика,
- истраживачке активности за прикупљање података,

- израде (мултимедијалне презентације, постери, брошуре и друге врсте презентација),
- допринос раду у малим групама,
- домаћи задаци и
- одговоре на квизове и тестове.

Праћење и вредновање постигнућа ученика по стандардима вредновања из наставног плана и програма у оквиру сваког модула врши наставник који реализује наставу у том модулу. Након завршеног учења сваке теме задатог модула, студент добија сумативну оцену у виду описа постигнутих стандарда оцењивања. Сумативно оцењивање се изводи као комбинација резултата постигнутог на тесту знања у комбинацији са проценом напретка утврђеном различитим техникама формативног оцењивања.

У зависности од периода у коме се изводи настава модула, оцена модула може бити оцена за тромесечје или оцена за постигнућа ученика за прво полугодиште, али се коначна/годишња оцена из предмета изводи из оцене свих модула обухваћених наставним планом и програмом. Начин обрачуна годишње оцене је по формули у којој свака оцена за одређени модул улази у годишњу оцену према броју часова модула у односу на укупан број часова интегрисаног наставног предмета.

Почетак имплементације наставног програма	школска 2025/2026.
Институција/ носилац програма	Биро за развој образовања
Сагласно члану 30, став 3 Закона о основном образовању Службени лист Републике Северне Македоније” бр. 161/19 и 229/20) министар за образовање и науку доноси наставни програм из предмета Историја и друштво за VI разред разред.	бр. _____ 2025. годину Министарка за образовање и науку, проф. др Весна Јаневска, с.р. _____